ምዕራፍ ስድስት
የኃላፊነት ስሜት

የምዕራፉ ዓላማዎች፣ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቂ፤

- ቃል ኪዳንን ማክበር አስፈላጊ መሆኑን ትገነዘ ቢያለሽ/ ትገነዘባለህ፡፡
- የኃላፊነት ድርሻን በብቃት መወጣት እንደ ሚገባ ታምናለህ/ ታምኛለሽ፡፡
- የተፈጥሮ ሀብቶችንና ታሪካዊ ቅርሶችን መጠበ ቅና መንከባከብ ተገቢ መሆኑን ትገነዘቢያለሽ/ ትገነዘባለህ፡፡
- ኤች.አይ. ቪ/ኤድስ በሀገር ላይ የሚያስከትላቸ ውን ኤኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ችግሮችን ትረዳ ለህ/ ትረጃለሽ፡፡

6.1 የኃላፊነት ድርሻን በብቃት ስለመወጣት፤

6.1.1 የኃላፊነት ድርሻን በብቃት መወጣት ያለው ጠቀሜታ፣

ሥዕል 6.1 የእሳት አደጋ መከላከያ ሠራተኞች የእሣት ቃጠሎን ሲከላከሉና ሕይወትና ንብረትን ከጥፋት ሲታደጉ(ሲያድኑ)

- የእሳት አደጋ መከላከያ ሠራተኞች በድፍ ረትና በቆራጥነት እሳቱን ለማጥፋት የሚታገሉት ለምንድነው?
- በሥዕሉ እንደሚታየው ሠራተኞቹ እሳ ቱን ባይቆጣጠሩት ኖሮ የሚከተለው አደጋ ምን ሊሆን ይችላል?

ቤዛነት

ጠያቂዎቻቸው የሁሉም ዕድሜ እርከን አባላት ነበሩ፡፡ ሁሉም የአክብሮትና የፍቅር መግለጫዎ ቻቸውን ይዘው መጥተዋል፡፡ አቶ ታመነ በቃሉ ግን በብዙ ዐይኖች ቢዳሰሱም እሳቸው ማንንም አላዩም፡፡ ምንም አልተናገሩም፡፡ በአልጋቸው ዙሪያ ከበው በአዘኔታና በማድነቅ ስሜት ተይ ዘው የነበሩት ተማሪዎችና ሌሎችም ብዙ ሰዎች የታጨቁበት ክፍል ዝምታ ነግሶበት እርጭ ብሎ ነበር፡፡

አቶ ታመነ እጆቻቸውና እግሮቻቸው እንዲሁም ጭንቅላታቸው በፋሻ ተጠምጥሞ ማንነታቸውን ለመለየት ከማይቻልበት ሁኔታ ውስጥ ገብተ ዋል፡፡ በተለይ ፊታቸው አብጦ የተጠቀለሉበት ፋሻ ደም ስለሠረገው ይሰቀጥጣል፡፡

አቶ ታመነ ከሞት አደጋ ቢተርፉም ዐይኖቻ ቸውን ገልጠው ሳያዩና ሳይናገሩ ብዙ ቀናት ተቆጥረዋል፡፡ በዚያ ቀን ግን ድንገት አንደበታ ቸውን ሸብቦት የነበረውን ዝምታ ሰበሩት፡፡ ዐይኖቻቸውንም ገለጧቸው፡፡ የመጀመሪያ ጥያቄ ያቸውም "እነዚያ ሕጻናት ተርፈዋል?" የሚል ነበር፡፡ ከመቅጽበት፣ በሚያንቃጭል የፈንጠዝያና የደስታ ቅላጼ በተሞላ ድምጻቸው "ተርፈ ናል....ድነናል...እናመሰግናለን፡፡" አሉ ተማሪዎቹ፡፡ ድምጻቸውም ከክፍሉ አልፎ ተሰማ፡፡ ወዲያው በአቶ ታመነ አልጋ ላይ የአበባ ነዶ ተነሰነሰ፡፡ በእልልታና በጭብጨባም የቀዘቀ ዘው የክፍሉ አየር ሞቀ፡፡

የቃጠሎው መነሻ የፀደይ ቡቃያ ትምህርት ቤት የጽዳት ሠራተኛው ካቻ፣ የወረወራት የሲጋራ ቁራጭ ያስነሳችው እሳት ነበር፡፡ ብዙ ክፍሎች ጣራቸው በአጭር ጊዜ ውስጥ በእሳት ተያያዘ፡፡ በስልክ የተጠሩት የእሳት አደጋ መከላከያ ሠራተኞች ተማሪዎችንና ንብረትን አተረፉ፡፡ ከሁሉም በበለጠ አቶ ታመነ ከሚንቦገቦገው እሳት ውስጥ በመግባት ወደኋላ ቀርተው የነበ ሩትን የ7ኛ ክፍል ተማሪዎችን በማውጣት የቤ ዛነት ሥራ ሠርተዋል፡፡ እሳቸውም በደረሰባቸው ቃጠሎና የጪስ አፈና ራሳቸውን ስተው ሲወድቁ

በሰዎች እርዳታ ተረፈው ለሕክምና በቅተዋል::

ካቻም በንዝህላልነት በፈጠረው አስከፊ አደጋ በቁጥጥር ሥር ውሎ ቅጣቱን ተቀበለ:: ሱሰኛ በመሆኑ የቋጠረው ጥሪት ባለመኖሩም፣ እሱ ሲታሰር ወዲያውኑ ቤተሰቡ ተበተነ:: ታማሚ ሚስቱ ወደ ልመና ስትገባ፣ ልጆቹም ከትምህርት ገበታ ተለይተው ለጐዳና ኑሮ ተዳረጉ:: አቶ ታመነ ግን ለሙያቸው ታማኝ በመሆናቸው ኃላፊነታቸውን በብቃት ተወጡ::

የበርካታ ሀገር ተረካቢ ተማሪዎችን ሕይወት በማትረፋቸውም በጣም ተመሰገኑ:: ከሕዝቡና ከልዩ ልዩ ድርጅቶች ምስጋና አድናቆትና፣ ሽልማት ተበረከተላቸው:: ባሳዩት ተጋድሎ አቶ ታመነ በቤዛነታቸው ክብርና መወደድን አተረፉ::

መልመጃ 1

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

?

1. ቤዛነት ምንድነው?
2. የአቶ ታመነ ተግባር ምንን ያመለክታል?
3. ኃላፊነትን በብቃት መወጣትን በተመለከተ የአቶ ታመነንና የካቻ ቦሩን ድርጊት በማነጻጸር ልዩነቶቻቸውን ግለፁ::

የኃላፊነት ድርሻን በብቃት መወጣት ግላዊና ማኅበራዊ ብልጽግናን ከማስገኘቱም በላይ ለሀገር ዕድገት ወሳኝ መሠረት ነው:: ማንኛውም ዜጋ የኃላፊነት ድርሻውን በብቃት ሲወጣ በቅድሚያ የሚያገኘው የሥነ ልቡና እርካታ ነው:: ጠንቃቃ ሠራተኛ በመሆኑም በሚያገኘው ገቢ በኑሮው ላይ ተጨባጭ በጐ ለውጥን ያመጣል:: በአጠቃላይ ኃላፊነታቸውን የሚወጡ ዜጎች ከራሳቸው አልፈው የኅብረተሰቡን ሁለንተናዊ ዕድገት ያጐለብታሉ::

የኃላፊነትን ድርሻ በብቃት የሚወጡ ዜጐች ተአማኒነት አላቸው:: መታመናቸውን በተግባራቸው ያረጋግጣሉና:: በማኅበረሰቡ ዘንድም ይወደዳሉ:: በዚሁ ጽኑ የኃላፊነትን ድርሻ በብቃት የመወጣት የዜግነት ዓላማቸውና ውጤታቸው የተከበሩና በአርአያነት የሚጠቀሱ ይሆናሉ:: እንደነዚህ ያሉ የተግባር ሰዎች የራሳቸውን ኑሮ በጥረታቸውና በውጤታቸው ያበለጽጋሉ:: በተጨማሪም የሀገርን ልማት ለማፋጠን እንደ አራማጅ ኃይል ሆነው ያገለግላሉ::

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

?

1. የኃላፊነት ድርሻን በብቃት መወጣት ማለት ምን ማለት ነው?
2. ኃላፊነትን በብቃት መወጣት የሚያስገኘውን ጥቅም ዘርዝሩ::

6.1.2 የኃላፊነትን ድርሻን በብቃት አለመወጣት የሚያስከትለው ችግር

- ✓ የኃላፊነት ድርሻን በብቃት አለመወጣት ምን ችግር ያሰከትላል?

የተጣለበትን የሥራ ኃላፊነት በቅንነትና በታማኝነት የማይወጣ ግለሰብ ራሱንና ቤተሰቡን ያደኸያል:: ሥራውንም በመበደሉ የልማትና የዕድገት እንቅፋት በመሆን የሕረተሰቡን ዕድገት ያጓትታል:: ኅብረተሰቡም እምነት ሊጥልበትና ለልዩ ልዩ ጉዳዮቹ የማይወክለው ይሆናል:: በቤተሰቡም ሕይወት ላይ ለውጥና ዕድገት ለማምጣት አይችልም:: የሚያፈራቸውም ልጆች ከሥርዓት ውጭ ስለሚያድጉ የኅብረተሰብ ጠንቅና ሸክም ይሆናሉ:: በመሆኑም ማንኛውም ሰው የተጣለበትን ኃላፊነት በብቃትና በትጋት መወጣት አለበት::

መልመጃ 3

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::

?

1. ኃላፊነትን በብቃት አለመወጣት በግል ኑሮ ላይ የሚያስከትለው ጉዳት ግለጪ/ግለፅ::
2. ኃላፊነት የማይሰማው ሰነፍ ሰው ግላዊና ማኅበራዊ ሕይወቱ ምን ይመስላል?

6.2 ቃል ኪዳንን ማክበር፤

- ✓ ቃል ኪዳን ምንድነው?
- ✓ ቃልኪዳንን ማክበር ምን ጥቅም አለው?

የታጠፈ ቃል፤

“እፎይታ ወላጅ አልባ ሕጻናት ማሳደጊያ” ድርጅት በጐ ሥራ ለመሥራት የተቋቋመ መንግሥታዊ ያልሆነ አካል ነው:: ባቀረባቸው ዕቅዶችና የተግባር እንቅስቃሴ ስልቶች፣ እንዲሁም ለዜጎች ድጋፍ ለመስጠት ቃልኪዳን በመግባቱ ከመንግሥት ፈቃድ አግኝቷል:: በኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ ምክንያት ወላጆቻቸው የሞቱባቸውን ከሁለት መቶ በላይ ሕጻናት ሰብስቦ ሥራውን ከጀመረ

©MoE FDRE not to be republished

ሰባት ዓመታትን አስቆጥሯል:: በሀገር ውስጥም ሆነ በውጭ ካሉ በጐ አድራጊ ድርጅቶች ጋር በፈጠረው ግንኙነት ስለ ሕጻናቱ እንክብካቤና ዕድገት ሲባል በርካታ የገንዘብና የቁሳቁስ ድጋፍ ያገኛል::

ሆኖም ከድርጅቱ አስተዳዳሪዎችና ሠራተኞች በስተቀር፣ በድርጅቱ የሚረዱት ሕጻናት ገጽታ ላይ የፈገግታ ፀዳል የለም:: በባዶነት ስሜት ቅሬታ ተላብሰው ይታያሉ:: ከፍ ከፍ ያሉትም በሀዘን ተውጠው ድርጅቱ በጫነባቸው ሥራ ላይ ተሰማርተዋል:: በአካልና በሞራል አድገው በትምህርት ታንፀው የሀገር ተረካቢ ይሆናሉ የተባሉት ወጣቶች የትምህርት ዕድል ሳያገኙ ዓመታት አልፈዋል::

ድርጅቱ በወገንና በመንግሥት ፊት የገባውን ቃልኪዳን ባለመጠበቁ ከተረጂዎች መካከል ማገናዘብና ማስተዋል የቻሉ ወጣቶች በደላቸውን ለማሰማት አቀዱ:: በመጀመሪያ በድርጅቱ ውስጥ የታቀፉትን ልጆች እየተፈጸመባቸው ያለውን በደል እንዲገነዘቡት አደረጉ:: በመቀጠልም የአካባቢው የቀበሌ አስተዳደርና የወጣቶች ማኅበር ሁኔታውን እንዲረዱላቸው አሳወቁ:: በተጨማሪም ጥያቄአቸውን በሚያቀርቡበት ዕለት እንዲገኙም ጋበዙአቸው:: ከዚያ በኋላ በወሰኑት ቀን ከድርጅቱ አስተዳደር ጽ/ቤት ፊትለፊት በመሰለፍ፣ ተገቢ የትምህርት ዕድል፣ ተመጣጣኝ የሥራ ድርሻ፣ ደረጃውን የጠበቀ ምግብና ልብስ፣ እንዲሁም የጥናት ጊዜ እንዲሰጣቸው ጠየቁ::

የድርጅቱ አስተዳዳሪዎች በሁኔታው በመበሳጨት መሪ የሆኑትን ወጣቶች በማባረር ቀሪዎቹን ለመቅጣት አቀዱ:: ሆኖም ቀበሌውና የሚመለከታቸው ድርጅቶች ባደረጉት ትብብርና ማጣራት ድርጅቱ "ቃሉን ያፈረሰ" መሆኑን በማጋለጥ ቃልኪዳናቸውን ያልጠበቁትን አስተዳዳሪዎች አስወገዱ:: በምትካቸውም ኃላፊነት የሚሰማቸው ዜጎች ተመድበው ወጣቶቹ ተገቢውን ድጋፍ በማግኘት የትምህርት ዕድል እንዲያገኙ አደረጉ::

መልመጃ 4

? ***ከላይ በቀረበው ምንባብ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።***

1. በቃልኪዳኑ መሠረት ያልሠራው ድርጅት ምን ችግር አስከተለ?
2. ይህ ድርጅት ኃላፊነቱን በትክክል ቢወጣ ኖሮ የሚያስገኘው ጥቅም ምን ነበር?

ቃል ኪዳንን ማክበር፣ ኃላፊነትን የመወጣት ችሎታንና የመንፈስ ጥንካሬን የሚያሳይ ብቃት ነው:: በመሠረቱ ቃል ኪዳን የእምነት ማረጋገጫ የሆነ ክቡር ቃል ነው:: ቃል ኪዳን በእያንዳንዱ ዜጋ፣ በድርጅቶችና በመንግሥት የሚሰጥ የተስፋ መተማመኛ ሲሆን፣ ቃል የገባው አካል ቃሉን ማክበሩን ማረጋገጫው ደግሞ ተግባርና ውጤት ነው::

ኃላፊነትን በብቃት መወጣትና ቃልኪዳንን ማክበር ከማንኛውም ዓይነት ሥራ፣ በማንኛውም የኃላፊነት ደረጃ ከሚገኝ ሰው የሚጠበቅ ወሳኝ እንቅስቃሴ ነው:: የግለሰቦች፣ የተቋሞች፣ የመንግሥትና የመንግሥት ያልሆኑ ድርጅቶች የተግባር ውጤቶች ድምር፣ ለኅብረተሰቡ ኑሮ ዕድገትና ለሀገር ብልጽግና መሠረት መሆኑ ግልጽ ነው:: በመሆኑም ዜጐችም ሆኑ ድርጅቶች እንዲሁም መንግሥት፣ ለገቡት ቃልኪዳን መፈፀም ኃላፊነትን የመውሰድ ብቃታቸውንና ጥረታቸውን በማጠናከር ለሁለንተናዊ ለውጥ አስተዋጽኦ ማድረግ ይጠበቅ ባቸዋል::

ቃል ኪዳንን አለማክበር ሌብነት ነው:: ጊዜንና አደራን ማባከንም ወንጀል ሆኖ ይቆጠራል:: ይህ ኢተአማኒነትና ውጤት አልባነት በቅድሚያ ኃላፊነቱን ያልተወጣውን ግለሰብ፣ ድርጅት፣ ወይም መንግሥታዊ አመራር እንዲናቅና እንዲጠላ ያደርጋል:: ሊከናወን የሚገባው ተግባር በወቅቱና በተገቢ ውጤት ባለመገኘቱ ደግሞ በማኅበረሰቡ ጥቅምና ሕልውና ላይ ጉዳት ሁኔታን ይፈጥራል:: ይህም የሀገርን ዕድገት ያጓትታል::

መልመጃ 5

? ***በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።***

1. ቃል ኪዳንን ማክበርና ኃላፊነትን መውሰድ ጠቀሜታው ምንድነው?
2. ቃልኪዳንን ማክበር በግለሰብ ደረጃ ምን ያስገኛል?

6.3 የተፈጥሮ ሀብቶችና ታሪካዊ ቅርሶች፤

6.3.1 የተፈጥሮ ሀብቶችና ታሪካዊ ቅርሶችን አለመጠበቅ የሚያስከትለው ጉዳት፣

ሥዕል 6.2 ደኖች አይውደሙ

- ከሥዕሉ ምን ተገነዘባችሁ?

የሁሉም ሰው ጉዳይ፤

ሀገራችን በተፈጥሮ ሀብቷ የበለፀገችና መሬቷም በደን የተሸፈነ ስለነበር ድንቅና ብርቅ የሆኑ የዱር አራዊት በብዛትና በዓይነት ይገኙባት ነበር:: ዛሬ ግን በሚያስደነግጥ ሁኔታ የተፈጥሮ ሀብቷ በመመናመኑ የአካባቢ አየር መዛባትና የሚያስከትለው ችግር እየታየ ነው::

የተፈጥሮ ሀብቶችን አለመጠበቅ የእርሻ ምርትን ይቀንሳል፣ የተፈጥሮን የአየር ሚዛን ያዛባል፣ አፈር በንፋስና በውሀ እንዲጠረግ ያደርጋል:: ይህም ለብዙ ሰዎችና እንስሳት ሕይወት መጥፋት መሠረታዊ ምክንያት ይሆናል:: ይህን አደጋ ለማስቀረትና የተፈጥሮ ሀብትን በማበልፀግ በጥቅም ላይ ለማዋል፣ ደንን ማልማት፣ መንከባከብና መጠበቅ አማራጭ የሌለው ተግባር ነው:: የደን አለመኖር የአፈርን መጠረግና መታጠብ ስለሚያስከትል የምግብ እህል ምርታማነት በእጅጉ ይቀንሳል::

በዱርና በደን የሚጠለሉ አራዊትና አእዋፋት ያልቃሉ ወይም ይሰደዳሉ ይህም የቱሪዝምን ሥራ ያዳክማል:: የአየር ሚዛን ስለሚያዛባ ድርቅና በረሃማነት ይከሰታል:: የተፈጥሮ ሀብትን አለመጠበቅና አለመንከባከብ በዓለም ዙሪያ ለሰዎችና ለእንስሳት በረሀብ ማለቅና ለስደት መዳረግ ዋነኛው መንስኤ መሆኑ እየታየ ነው:: ስለዚህ እንዚህን አለአግባብ የጠፉና የተመናመኑ ሀብቶችን እንደገና ለማበልፀግ እያንዳንዱ ዜጋ ባለው አቅምና እውቀት መረባረብ አለበት::

የደንን መጨፍጨፍ መከላከል፣ ችግኞችን መትከልና መንከባከብ፣ የሰዎችን ግንዛቤ ከፍ ለማድረግ ስለተፈጥሮ ሀብት ጥቅም ማስተማር፣ በቀጣይነት ሊሠራበት የሚገባ ግዴታ ነው:: የሀገርን ኤኮኖሚ የሚደግፈው የተፈጥሮ ሀብት መዳበር የእያንዳንዱ ሰው ጉዳይ በመሆኑ ለልማትና ለለውጥ መነሳት አስፈላጊነቱ አያጠያይቅም::

መልመጃ 6

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. የሀገራችን የተፈጥሮ ሀብት በምን ሁኔታ ላይ ይገኛል?
2. የደን ውድመት ምንን ያስከትላል?
3. የተፈጥሮ ሀብት መበልፀግ ለቱሪዝም ዕድገት የሚጠቀመው እንዴት ነው?

የተፈጥሮ ሀብቶችና ታሪካዊ ቅርሶች፣ የአንድ ሕዝብ የሕልውናው መሠረቶችና የማንነቱ መግለጫ ናቸው:: የተፈጥሮ ሀብቶች በተፈጥሮ የተገኙ አራዊት፣ አእዋፋት፣ እንስሳት፣ ዕፅዋት፣ አፈርና ማዕድናት፣ ውሀና የውሀ ውስጥ እንስሳትና እጽዋት ሲሆኑ ከአያያዝና ከአጠቃቀም ጉድለት ሊቀንሱ ወይም ሊጠፉ የሚችሉ ናቸው::

የደን ሀብቶች መመናመንና መጥፋት የዓለምን የአየር ንብረት በማዛባት በረሃማነትን እያሰፈነ ይገኛል::የዚህ ሁኔታ መከሰት የሰዎችን ኑሮ አስቸጋሪና አሳሳቢ እያደረገው ነው:: ድህነት፣ ስደት፣ ረሀብ፣ ግጭትና እልቂት በማስከተል ሰዎችን በመፈታተን ላይ ያለው የበረሃማነት መስፋፋት መሠረታዊ መንስኤው የደን መጨፍጨፍ ነው:: በተጨማሪም ደንን ተጠልለው የሚኖሩ አራዊት፣ አእዋፋትና እንስሳት መኖሪያ ፍለጋ ከስፍራ ስፍራ እየተሰደዱ ስለሚሄዱና ስለሚያልቁም በቱሪዝም የሚያስገኙት ገቢ ይቀራል:: ይህም በሀገር ኤኮኖሚ ላይ ከፍተኛ ጉዳት ያስከትላል:: ያለፉት ወገኖቻችን በጊዜያቸው በነበረው ጥበብና እውቀት የሠሯቸውን ልዩ ልዩ ቅርሶች በማስተላለፍ ዛሬ ሀገራችንን ታዋቂና

ተደናቂ እንደትሆን አድርገዋል:: እነዚህን የማንነት መለያ ቅርሶች አለመጠበቅና አለመንከባከብ የዜግነት ግዴታን አለመወጣት ነው:: ታሪካዊ ቅርሶች ሲጐሳቆሉ፣ ሲበላሹና ሲወድሙ ወይም ሲሰረቁ የሀገር ታሪክ ይጓደላል:: የጐብኝዎችንም ትኩረት ለመሳብና ቱሪዝምን ለማካሄድ አይቻልም:: ታሪካዊ ቅርሶች ካልተጠበቁና እንክብካቤ ካልተደረገላቸው በታሪክና በኤኮኖሚ ላይ ጉድለት ያስከትላሉ:: እንደ ተፈጥሮ ሀብቶች ሁሉ ታሪካዊ ቅርሶችም ፈርጀ ብዙ ጥቅም ስላሉዋቸው ማንኛውም ዜጋ ጥበቃና እንክብካቤ ሊያደርግላቸው ይገባል::

መልመጃ 7

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. የበረሃማነት ምክንያት ምንድነው?
2. ታሪካዊ ቅርሶችን አለመጠበቅ የሚያስከትለውን ጉዳት ግለጪ/ ግለጽ::
3. የሕዝብ ታሪክ መግለጫ ምንድነው?

6.4 ኤች. አይ. ቪ/ ኤድስ፤

- ✓ ኤች. አይ. ቪ/ ኤድስ አምራቹን ዜጋ ሲያጠቃ የሚደርሰውን ጉዳት ግለፁ::
- ✓ በሽታው በፍጥነት የሚስፋፋበትን ምክንያት ግለፁ::

ማንነትን ማወቅ

አንድ የእንጀራ ማምረቻ ፋብሪካ ሶስት ሺህ ሠራተኞችን በደሞዝ በማሳተፍ በአማካይ ዘጠኝ ሺህ ቤተሰቦቻቸውን ጭምር ይረዳል:: ተፈላጊነቱ የማያቋርጠውን የእንጀራ ምርት በማቅረብ፣ በአንድ ዓመት ሥራው በአስር ሚሊዮን ብር ትርፍ የኤኮኖሚ እመርታ አሳየ:: ሆኖም በቀጣዩ ዓመት ውስጥ በኤች. አይ. ቪ/ ኤድስ ሁለት መቶ ሃምሳ ቁልፍ የሙያ ሠራተኞች በመሞታቸው የሥራው ሂደት በመታወኩ የፋብሪካው ገቢ በሶስት ሚሊዮን ብር ቀነሰ::

የበሽታው ስርጭት እየሰፋ በመሄዱ በሕመም ምክንያት ከሥራ ገበታቸው ላይ የማይገኙት ሠራተኞችም ቁጥር ጨመረ::

ስለዚህ ፋብሪካው ለችግሩ መፍትሔ ለመፈለግ ጥረት ጀመረ:: በቅድሚያ ሠራተኞቹ ሁሉ ስለኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በቂ ግንዛቤ እንዲኖራቸው ተከታታይ ትምህርት እንዲያገኙና በመቀጠልም ሁሉም ተመርምረው ያሉበትን ሁኔታ እንዲያውቁ አደረገ:: ቫይረሱ ያለባቸው ተገቢ ሕክምናን በመከታተል፣ የሌለባቸውም ጥንቃቄ በማድረግ ቀጣይ ኑሮዋቸውን በሥርዓት መኖር በመጀመራቸው የፋብሪካው ሥራና ውጤት በአጭር ጊዜ ውስጥ ወደነበረበት የዕድገት ደረጃ ተመለሰ::

መልመጃ 8

ከላይ በቀረበው ታሪክ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. በታሪኩ መሠረት የኤች. አይ.ቪ/ኤድስ ስርጭት በምን ሁኔታ ላይ ይገኛል?
2. የሠለጠኑ አምራች ኃይላት በበሽታው መሞታቸው ያስከተለውን ጉዳት ግለጪ/ ግለጽ::
3. በአሁኑ ወቅት ለኤች.አይ.ቪ/ኤድስ የተገኘለት መፍትሔ ምንድነው?

ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ በዓለም ላይ በፍጥነት በመዛመት ላይ ያለ የሰው ልጆች ሕልውና ጠንቅ ነው:: በጠበብቶች ያላሰለሰ ጥረትና ሙከራ ቢደረግም መድኃኒት አልተገኘለትም:: እስካሁን በኤድስ ምክንያት በሚሊዮን የሚቆጠሩ ሰዎች ሕይወታቸው ተቀስፏል::

አሁንም በቫይረሱ ከተጠቁት የዓለም ሰዎች ሰባ ከመቶው የሚገኙት በአፍሪካ በተለይም ከሰሀራ በታች ባሉ ሀገራት ውስጥ ሲሆን ኢትዮጵያም በሕመሙ ተጠቂዎች ሰፊውን ድርሻ ይዛለች:: እነዚህ ሀገራት ስለበሽታው ጠንቅና መተላለፊያ መንገዶች በቂ ትምህርትና ግንዛቤ ለሕዝቦቻቸው ማስጨበጥ ያልቻሉ መሆናቸው ይነገራል:: ጥናቶች እንደሚያረጋግጡት በሀገራችን በይበልጥ ከ15 ዓመት ዕድሜ በላይ ያሉት ዜጐች በቫይረሱ እየተያዙና በሕመሙ እየተጠቁ ናቸው:: ይህ የዕድሜ ክልል የሚያጠቃልለው ለሀገር ግንባታና ለማኅበራዊ ኑሮ ለውጥ አንቀሳቃሽ የሆኑትን አምራችና በልዩ ልዩ ሙያ የሰለጠኑ እንዲሁም በመማርና በመሰልጠን ላይ ያሉ ዜጐችን ነው:: የእነዚህ ዜጐች መሞት ጉዳቱ ዘርፈ ብዙ ነው:: ጐላ ጐላ ያሉት ችግሮች የሚከተሉት ናቸው::

1. ማኅበራዊ ችግሮች፣

ሀ. ሕመምተኛውን ለማስታመም በቤተሰብ ላይ የኃላፊነት ጫና ይወድቃል፣
ለ. ወላጆች ከሞቱ ልጆች ያለአሳዳጊ ይቀራሉ፣ ይጉሳቆላሉ፣ ይበተናሉ፣ የማኅበራዊ ኑሮ ቀውስ ፈጣሪዎችም ይሆናሉ::
ሐ. ልጆቻቸውን በኤድስ ያጡ አረጋውያን ጧሪ አልባ ይሆናሉ::
መ. ዕድሮች ይዳከማሉ የቀብር ቦታዎች ጥበትም ይከሰታል::

2. ኢኮኖሚያዊ ችግሮች በሀገር ደረጃ፣

ሀ. ለሕመምተኞች ብዛት ያላቸው የሆስፒታል አልጋዎች እንዲዘጋጁና የሕክምና ወጪ እንዲመደብ ያስገድዳል:: ይህም በሀገር ኤኮኖሚ ላይ ጫና ይፈጥራል::
ለ. ኤድስ ለሚያስከትላቸው ተዛማጅ በሽታዎች ተጨማሪ ወጪን ያስከትላል::
ሐ. በፋብሪካና ኢንዱስትሪዎች በኩል በሰለጠኑ አምራቾች ሞት የምርት ሥራ ይዳከማል ውጤቱም ይቀንሳል::
መ. በገጠሩ የአርሶ አደሮች ሞት የግብርናውን ሥራ ሲያዳክም ለፋብሪካዎች የሚሆነው ግብዓትና ለከተማ ነዋሪው ሕዝብ የምግብ ምርት አቅርቦት ይቀንሳል::
ሠ. ሰፊ እውቀትና የዳበረ የሥራ ልምድ ያላቸው የሀገር ሀብት ዜጐች (መምህራን፣ ሀኪሞች፣ መሀንዲሶች፣ ወዘተ) ዕውቀታቸውና ውጤታቸው በከንቱ ይቀራል::

ስለዚህም ተፈላጊው እውቀት፣ ክህሎትና ዝንባሌ ያላቸውን ዜጐች ለማፍራት አዳጋች ይሆናል፡፡ ምን መደረግ አለበት?

የመጀመሪያው ዋነኛ ጉዳይ፣ የበሽታውን ምንነትና መተላለፊያውን ሁኔታ ጠንቅቆ በማወቅ ራስን ለኑሮ ሥርዓት ተገዢ ማድረግ ነው:: በቫይረሱ የተያዘ ሰው በምንም ዓይነት ሁኔታ መዳኛ የለውም:: ራስን ከበሽታው ከመጠበቅ ባሻገር ሌሎችም ችግሩን እንዲገነዘቡ ማድረግ የበሽታውን መስፋፋት ለመግታት የዜግነትን ግዴታን መወጣት ነው:: መንግሥትም ሆነ ሌሎች ድርጅቶች በሚያዘጋጁት የማስተማርና የማንቃት ሂደት ውስጥ በመሳተፍ የድርሻን መወጣት ያስፈልጋል:: ይህ የጋራ ጥረት በተቀናጀ መልኩ ከተሰራበት ስርጭቱ በእርግጥ ሊቀንስ ይችላል::

በአብዛኛው በሽታው የሚተላለፈው በወሲባዊ ግንኙነትና ከእናት ወደ ፅንስ በሚተላለፈው ሂደት ነው:: ስለዚህ የቫይረሱን ስርጭት ለመግታት፣

ሀ. ከጋብቻ በፊት ወሲባዊ ግንኙነት አለማድረግ (መታቀብ)፣
ለ. ጋብቻ ከመፈፀም በፊት ትክክለኛ የሀኪም ምርመራ ማድረግ፣
ሐ. በጋብቻ ሕይወት (ባል ለሚስት፣ ሚስት ለባል) ታማኝ ሆኖ መኖር፣
መ. ቫይረሱ ያለባቸው ባለትዳሮችም ቫይረሱ ወደ ፅንሱ እንዳይተላለፍ የሀኪም ምክርና የሕክምና እርዳታ ለማግኘት በግልጽነት መቅረብ፣

እላይ ከተጠቀሱት ዋነኛ መተላለፊያ መንገዶች በተጨማሪ በኋላቀር ልማዶች ሳቢያ የበሽታው ሰለባ ከመሆን መጠንቀቅ አስፈላጊ ነው:: በባህላዊ ሕክምና ሴት ልጅን መግረዝ፣ እንጥል መቁረጥ፣ ግግ ማውለቅ፣ ንቅሳት መንቀስ ወዘተ አደገኛ መተላለፊያዎች በመሆናቸው እነዚህን ድርጊቶች ማስወገድ ስርጭቱን ይቀንሰዋል:: የጥርስ መፋቂያ፣ ማበጠሪያ፣ ምላጭ፣ መርፌ፣ የጥፍር መቁረጫ፣ ወረንጦና የመሳሰሉ ስለታም እቃዎችን በጋራ መጠቀም በንዝህላልነት ራስን ለመከራ መጋበዝ ነው::

ስለዚህ ጊዜው የሚጠይቀውን ጥንቁቅነትን፣ ታማኝነትንና ጽናትን ይዞ የዜግነትን ኃላፊነት በብቃት ለመወጣት ማቀድ ጊዜው ዛሬ፣ አሁን መሆኑን ማወቅ ተገቢ ነው:: አስፈላጊውን ጥንቃቄ በማድረግ ኤድስ ልናሸንፈው የምንችል ክፉ ጠላታችን ነውና በርትተን እንዋጋው::

መልመጃ ፱

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. ከሰሀራ በታች ከሚገኙ ሀገራት ቢያንስ ሁለቱን በመጥቀስ ለምን ኤች.አይ.ቪ በፍጥነት እንደሚዛመትባቸው ግለፁ::
2. የኤድስ ጥቃት ድህነትን እንዴት ያስፋፋል?
3. የምሁራንና የሰለጠኑ አምራቾች በገፍ መሞት የሚያስከትለውን ጉዳት በመዘርዘር ግለፁ::

የምዕራፉ ማጠቃለያ

ዕድገትና ብልጽግና መሠረታቸው ሥራ ሲሆን፤ ሥራ ውጤታማ ሆኖ ለውጥ የሚያመጣው ዜጐች በየተሰማሩበት መስክ ኃላፊነትን በብቃት መወጣት ሲችሉ ነው። ለልማትና ለማኅበራዊ ዕድገት እንቅሳቃሽ ሞተር የሆኑ ጠንካራ ዜጐች ቃልኪዳናቸውን በማክበር በሚያሳዩት ውጤት በማኅበረሰቡ ዘንድ የታመኑ፣ የተከበሩ በመሆን በአርአያነት ይጠቀሳሉ። የተሰጣቸውን ኃላፊነት መወጣት ያልቻሉ ደግሞ ራሳቸውንና ማኅበረሰቡን ሲጐዱ ይታያል።

የተፈጥሮ ሀብቶችንና ታሪካዊ ቅርሶችን በመጠበቅና በአግባቡ ስጥቅም እንዲውሉ በማድረግ ኃላፊነትን በብቃት መወጣትና ቃልኪዳንን ማክበር ከእያንዳንዱ ዜጋ የሚጠበቅ ተግባር ነው። የሕልውና መሠረትና የታሪክ አሻራ የሆኑት እነዚህ ሀብቶች የሁሉም ትኩረት እንክብካቤና ጥበቃ ካልተደረገላቸው የሚደርሰው ጥፋት ከፍተኛ ነው።

ቃልኪዳንን ማክበርና ኃላፊነትን በብቃት መወጣት የሚጀምረው ራስን ለቁም ነገር ለማብቃት ፈታኝ ከሆኑ እንደ ኤድስ ካሉ ችግሮች በመጠንቀቅ ነው። በወረርሽኝ መልክ በመዛመት ላይ ያለው ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ መድኃኒት ያልተገኘለት በመሆኑ ከገዳዩ ቫይረስ ራስን መጠበቅ የዜግነትን ግዴታ ከመወጣት ውስጥ አንዱ ድርጊት መሆኑን መገንዘብ ይገባል። የአንድ ሀገር ዋንኛ ሀብት ዜጐቿ በመሆናቸው ለራስም ሆነ ለሀገር አለኝታ ሆኖ ለመገኘት በተለይ የኤች.አይ.ቪ/ኤድስን መዋጋት አማራጭ የሌለው ተግባር ነው። ለበሽታው መተላለፊያ ሁኔታዎች ማወቅና መጠንቀቅ፣ ሌሎችም እንዲያውቁና እንዲጠነቀቁ ማድረግ ኃላፊነት የሚሰማው ዜጋ ተግባር መሆን አለበት። ስለዚህ ይህን ኃላፊነትና አደራ በሀቀኝነት ለመወጣት ዛሬውኑ ቃልኪዳን ልንገባ ይገባል።

© MoE, FDRE Not to be reproduced

የምዕራፉ ቁልፍ ቃላት

የእሳት አደጋ፤	በእሳት ቃጠሎ ምክንያት የሚደርስ ጉዳት::
ቅላጼ፤	ዜማ።
ቤዛነት፤	ለሰሌሎች ጥቅም ችግርንና መከራን መቀበል።
ሥነ ልቦና፤	አዕምሮአዊ ስሜት።
ሁለንተናዊ፤	ዘርፈ ብዙ፣ ልዩ ልዩ::
ኢተአማኒነት፤	አለመታመን።
ቃለአባይ፤	ውሸታም፣ ቃሉን የማያከብር።

© MoE, FDR Ethiopia Not to be republished

የምዕራፉ የክለሳ ጥያቄዎች

I የሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ስህተት ከሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ::

1. ኃላፊነትን በብቃት መወጣት የሚችሉ ዜጎች ታማኝ ሊሆኑም ላይሆኑም ይችላሉ::
2. የልማትና የለውጥ አራማጅ ለመሆን ትምህርትና የኑሮ ሥርዓት ያስፈልጋል::
3. የቃልኪዳን እውን መሆን የሚመዘነው በተግባርና በውጤት ነው::
4. የተፈጥሮ ሀብቶች እንክብካቤና ጥበቃ ባይደረግላቸውም ከገጸ ምድር አይጠፉም::
5. ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ በሰዎች ላይ እንጂ በሀገር ላይ የሚያመጣው ጉዳት እምብዛም ነው::

II በ "ለ"ሥር የተዘረዘሩትን በ"ሀ" ሥር ካሉት ጋር አዛምዱ፡፡

ሀ		ለ
1. ኢተአማኒነት፣	ሀ.	በታማኝነት ፍሬያማ ውጤት ማሳየት::
2. የመንፈስ ጥንካሬና፣ የሥራ ብቃት፣	ለ.	ስለ ሰዎች ጥቅምና በጉነት ራስን አሳልፎ መስጠት::
	ሐ.	ኃላፊነትን አለመወጣት::
3. በረሃማነት፣	መ.	እጽዋትን፣ ደኖችን ማጉልበትና መስኖን መጠቀም
4. ታሪካዊ ቅርስ፣	ሠ.	የቀደምት ሥልጣኔ አሻራ::
5. ቤዛነት፣	ረ.	አሸዋማነት::
6. ቃልን አለማክበር፣		

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛ የሆነውን መልስ ምረጡ::

1. በንዝህላልነት አደጋ የሚያደርሱ ሰዎች፤
   ሀ. ፈጣኖች ናቸው፣
   ለ. ያልተማሩ ናቸው፣
   ሐ. የኃላፊነት ድርሻቸውን መወጣት ያልቻሉ ናቸው፣
   መ. ኃላፊነታቸውን የማያውቁ ናቸው።
2. ኃላፊነትን በብቃት መወጣት፤
   ሀ. ግላዊ ጥቅም የለውም፣
   ለ. የመንፈስ እርካታና የኑሮ ለውጥ ያስገኛል፣
   ሐ. ከቃል ኪዳን ጋር አይገናኝም፣
   መ. ለአርአያነት አይጠቅምም::
3. የቱሪዝም ኢንዱስትሪ እንዲስፋፋ፤
   ሀ. ቅርሶችን መሸጥ፣
   ለ. የተፈጥሮ ሀብትንና ታሪካዊ ቅርሶችን ጠንቀቆ ማወቅ፣
   ሐ. ደንን አስወግዶ መንገድ መስራት፣
   መ. የተፈጥሮ ሀብትንና ቀደምት ንብረቶችን ከጥፋት ማዳን::
4. ኤች.አይ.ቪ. ቫይረስን ሊያስተላልፉ ይችላሉ የሚባሉት ባህላዊ የሕክምና ድርጊቶች፤
   ሀ. ውልቃት አሽቶ ማስገባት፣
   ለ. ግርዛትና ግግ መንቀል፣
   ሐ. ስብራት መጠገን፣
   መ. ዳማከሴ ማሽተት።
5. የኤድስ ስርጭት ከሰሀራ በታች ባሉ ሀገራት የተስፋፋው፤
   ሀ. ስለ በሽታው ሁኔታ ግንዛቤና ጥንቃቄ ባለመኖሩ፣
   ለ. ሀገራቱ በረሃማነት ስለሚያጠቃቸው፣
   ሐ. የአየር ንብረቱ ለቫይረሱ ተስማሚ በመሆኑ፣
   መ. የተመጣጠነ የምግብ አቅርቦት ባለመኖሩ።

IV የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ::

1. ሰው ለሀገሩና ለወገኑ ጥቅም የሚከፍለው መስዋዕትነት ______________ ተብሎ ይታወቃል::
2. የኤኮኖሚ ዕድገትና የኑሮ ለውጥ የሚመጣው ሁሉም የሥራ ድርሻውን በ__________ሲወጣ ነው::
3. አፈርን ለመጠበቅ፣ የአየር ጠባይ መዛባትን ለማስቀረት__________________ወሳኝነት አለው::
4. ዋነኞቹ የኤድስ ቫይረስ መተላለፊያ መንገዶች ______________ እና ________ ናቸው::
5. ታሪክ የሌለው ኅብረተሰብ ላለመሆን ________________ መንከባከብ ግዴታ ነው::

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ፡፡

1. የኃላፊነት ድርሻን በብቃት መወጣት፣ በግል፣ በማኅበረሰቡ መካከል፣ ሀገርን በተመለከተ የሚያስገኘው ጥቅም ምንድነው ?
2. ታሪካዊነት እንዲቀጥልና በኢትዮጵያዊነት መኩራት እንዲቻል የዜጐች ድርሻ ምን መሆን አለበት?
3. ለሕይወት ዋጋና ክብር የሚሰጠው እንዴት ነው?

© FDRE Ethiopia Not to be republished